

NOVADI ZAĻO

Latvijas mazākais plēsējs ar titulu

Ziemā, kad sniegs nokūsis, ejot pa mežu vai braucot pa melnu šoseju, nereti var pārsteigumā apmuls – aizskrien balta pele. Kamēr samirkšķini acis, tās vairs nav. Dabas aizsardzības pārvaldes eksperts, zoologs Vilnis Skuja paskaidro: “Tā ir zebiekste, mazākais plēsējs Latvijā, Eiropā, un grūti iedomāties kādu mazāku arī pasaulē. Mazs caunu dzimtas zvēriņš, divu trīs peļu garumā vai sprīdi garš.”

Kaķis klāt neķersies, bet zebiekste – gan

Zebieksti, kas izsludināta par gada dzīvnieku Latvijā šogad, vislabāk redzēt rudenī vai ziemā, kad nav sniega. Diemžēl to redzējis ne katrs, lai arī mazais dzīvnieciņš dzīvo gan lauku sētās, gan mežā. Tā nav pieminēta arī tautasdziesmās, toties slaidas un lunkanas jaunkundzes mēdz salīdzināt ar zebiekstēm. “Zebiekste ir maza un gara ar ļoti tievu un *lunkanu* vidukli, īsām kājām un paīsu asti,” saka V. Skuja un salīdzina ar taksi, kas tomēr ir diezgan smags un, ja piedomā, ka varētu būt garākas kājas, vairs nemaz neizskatās pēc maza sunīša. Lai varētu ložņāt pa alām, tievs, garš ķermenis ir nepieciešams. “Garš, muskuļots ķermenis, kas raksturīgs caunu dzimtai, arī seskam, ūdelei. Stiprs zvēriņš, var tikt galā ar žurku, kurai kurš katrs kaķis klāt neķertos,” teic zoologs.

Zebiekstes ir medīgas. Medī gan naktīs, gan pa dienu. To galvenā barība ir mazie graužēji, arī kukaiņēdāji. “Ja peļu nav, noķer arī kādu putniņu, kas krūmos skraida pa zemi un meklē barību, kā lakstīgalas, sarkanrīklītes. Dažkārt aukstā ziemā zīlītes guļ sniegā zem kāda izgāzta celma saknēm, tad zebiekstēm ir viegls medījums,” stāsta V. Skuja. Zebiekstes spēj nometīt par sevi trīs līdz četras reizes lielāku dzīvnieku. Savu medījumu parasti nonāvē ar kodīnu pakausī. Ja nometī vairāk, nekā var apēst, veido barības krājumus. Tā barības pieejamība atšķiras, ir peļu gadi un tādi, kad to mazāk, zebiekstu skaits ir svārstīgs. Zvēriņa mūžs nav ilgs, garākais reģistrētais ir trīs gadi, bet V. Skuja stāsta, ka lielākā daļa zebiekstu aiziet bojā jau pirmajā gadā, līdz 90 procentiem otrajā. Ilgākais reģistrētais nebrīvē turētais zebiekstes mūža ilgums bijis desmit gadi.

Zebiekstēm riests parasti

EDGARA SMISLOVA FOTO

Zebiekste ‘*Mustela nivalis*’ ir “Gada dzīvnieks 2022” un piepulcējusies citiem dzīvniekiem, ko ik gadu īpaši popularizē Latvijā. Šogad apmēram 22 gadi kopš šīs iniciatīvas pirmsākumiem. Sākotnēji gada dzīvnieks pasludināts ar mērķi popularizēt zinātniskā veidā stāstīt sabiedrībai par Latvijā aizsargājamām dzīvnieku sugām. Pēdējos gados uzmanība pievērsta dzīvnieku, pamatā zīdītāju, sugām, kuru populācija Latvijā ir stabila un sugai nav piemērots aizsardzības statuss.

UZZIŅAI

Latvijas gada dzīvnieki aizvadītajā desmitgadē

- 2021 – pelēkais zaķis un baltais zaķis
- 2020 – Eirāzijas bebrs
- 2019 – alnis
- 2018 – parastā vāvere
- 2017 – zutis
- 2016 – āpsis
- 2015 – meža cūka
- 2014 – pelēkais vilks
- 2013 – Eiropas purva bruņurupucis
- 2012 – gludenā čūska

AVOTS: LATVIJAS NACIONĀLAIS DABAS MUZEJS

notiek pavasarī un vasaras sākumā. Pēc aptuveni mēnesi ilgas grūsnības piedzimst līdz septiņiem mazuliem. “Tēvs nepiedalās bērnu audzināšanā. Māte ar bērniem dzīvojas līdz vasaras beigām, tad ģimene izšķiras. Eiropā pētīts, ka vasaras beigās, kad mazās zebiekstes pamet māti, tās jau var meklēties un trīs četru mēnešu vecumā dzimt pirmie pēcnācēji. Latvijā diezgan vai tā notiek, jo nāk ziema. Ziemā zebiekstes dzīvo zem sniega pa peļu alām,” stāsta zoologs.

Zebiekste ir viens no trim dzīvniekiem Latvijā, kas uz ziemu maina kažoku. No pavasara līdz rudenim tai mugura ir riekstu brūna, pavēdere un pakakle balta, rudenī baltās spalvas pamazām pārņem ķermeni, līdz

brūnums pamazām pazūd, pavisam notiek otrādi – vispirms brūnāka kļūst galva, tad uz muguras parādās brūna svītra, kas kāpj uz leju, līdz balta paliek tikai pavēdere. V. Skuja pastāsta, ka zemēs, kur sniega nav, kā Itālijā, Anglijā, zebiekstes, kaut tā pati suga, uz muguras brūno krāsu nezaudē, jo tur baltā kažokā tās kļūtu apdraudētas. “Sniega nav, un balto dzīvnieciņu ienaidniekiem – klijāniem, lapsām, pūcēm, caunām, seskiem – būtu viegli pamanīt. Visi plēsēji, kas lielāki par zebiekstēm, ir to ienaidnieki,” stāsta V. Skuja. Tulkotumā no latīņu valodas zebieksti sauc par sniega semuli. Kāpēc, atbildi dod baltais kažoks.

Nav nekāds sermulis

“Zebiekste ir zvēriņš, kuru vērts ieraudzīt, pavērot. Sprīdi garš rūķītis, un arī uzvedas kā rūķītis – parādās no alas, pazūd,” saka V. Skuja. Ziemā balto zebieksti ļoti viegli sajaukt ar sermulī. Dabas pētnieks atsmeļ, ka ar balto zaķi noteikti neviens nesajauks, bet ar sermulī gan. Tas ir divus sprīžus garš un tāds pats plēsējs kā zebiekste, augumā lielāks un peļu alās netiek, tāpēc medī lielākus dzīvniekus, piemēram, zaķēnus. Pa gabalu to nav viegli saprast. Sermulim astes galiņš ir melns visu gadu un tā aste ir garāka nekā zebiekstei. Ja to zina un pievērš uzmanību,

abus atšķirt nav grūti,” padomu dod V. Skuja. Par atšķirību var uzskatīt arī to, ka sermulīdas agrākos laikos bijušas kas īpašs. Anglijas karaļiem kādreiz bija sermulīdu apmetņi – balti ar melniem lāsumiem. Melnie lāsumi – sermulju astītes galiņš. “Par to, ka kādreiz būtu izmantotas zebiekstu kažokādas, zoologs atzīst, ka nav dzirdējis. Visticamāk, tāpēc, ka dzīvnieki mazi un to vienviet nav tik daudz, lai būtu vērts šim mērķim medīt.

Kā ar katru dzīvnieku, par kuru maz zināms un ne tik bieži redzam, rodas leģendas. Ziemeļamerikas indiāņiem zebiekste mājās bija kā amulets. Senajā Romā tās turēja mājās, lai medī peles. Vēl bijis uzskats, ka zebiekste ir vienīgais dzīvnieks, kas var nometīt pūķi. Citi domājuši, ka tai ir Jauna aca, citi atkal, ka tā laime mājā, ja te dzīvo zebiekste.

V. Skuja pastāsta, ka latvieši kādreiz zebieksti uzskatījuši par zirgu dīdītāju. “Zebiekste ielīda stallī pie zirgiem un izklaidējās. Uzrāpās pa kāju uz muguras un skraidīja. Tēviņi sver 100 gramus, mātītes ap 50. Zirgs ir upurdzīvnieks, satraucās, spārdījās, trakoja, mēģinādams zebieksti nomet no muguras. No rīta saimnieks ieiet stallī, zirgs vienās putās un tramīgs. Citu skaidrojumu neatrada – naktī trakojis lietuvēns. Patiešām domāju, ka

zebiekste izklaidējas, – skraida pa zirga silto muguru kā paklāju. To aprakstījuši dabas pētnieki,” pastāsta zoologs. Tiesa, internetā lasāmi arī citi skaidrojumi. Zebiekste tracina zirgu, lai tas sasvīst. Sviedros ir sāls, kas tai nepieciešams.

Jā, zebiekste ir tepat blakus, bet par to zinām gaužām maz. Dabas muzejs to šogad nosaucis par gada dzīvnieku. Parasti par gada dzīvniekiem izraugās tos, kuri jāsaudzē, kuru populācija apdraudēta. “Zebiekstu skaits ir svārstīgs, tās apdraud, piemēram, Amerikas ūdeles, kas Latvijā ir invazīva suga. Zebieksti nosaucot par gada dzīvnieku, tiek pievērsta uzmanība – Latvijas faunā ir tāds dzīvnieks,” saka dabas pētnieks un rosina būt vērtīgiem. Mednieki stāstījuši, ka, stāvot mastā, ne reizi vien gadījies redzēt, kā zebiekste šiverē – ielien alā, izlien. Kad kaut ko nometījusi, medījumu nes uz migu. Sniegā paliek mazas pēdiņas un redzamas asins pilttes.

Materiāli tapuši ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu.

Par publikāciju saturu atbild SIA “Kurzemes Vārds” un reģionālās izdevniecības.